

ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ОРГАНІЧНОГО ВИРОБНИЦТВА В УКРАЇНІ

Герасименко Ю. С, к. е. н.
Харківського національного аграрного
університету ім. В. В. Докучаєва

Україна є аграрною державою. Аграрний сектор економіки України забезпечує продовольчу безпеку та продовольчу незалежність країни, формує 17 % ВВП та близько 60 % фонду споживання населення. Проте за останні десятиріччя в Україні спостерігається катастрофічне руйнування сільгоспугідь та зниження родючості ґрунтів – основного джерела забезпечення продовольчої безпеки країни та добробуту сільського населення. Інтенсивність процесів руйнування і деградації ґрунтів внаслідок використання застарілих агротехнологій та недотримання фундаментальних законів та правил сільськогосподарської діяльності досягла небезпечного для економічної стабільності держави рівня: впливу ерозії зазнає 57,5% земель країни, кількість еродованих земель щорічно збільшується на 80 - 90 тис. га. Внаслідок ерозії щорічно втрачається біля 11 млн. т гумусу; 0,5 млн т азоту; 0,4 млн т фосфору та 0,7 млн т калію, 38 % орних земель країни є переущільненими. Останнім часом інтенсивно збільшуються площі кислих і солонцевих ґрунтів. Нині більше 40 % орних земель України потребують проведення їх хімічної меліорації (комплексу заходів, спрямованих на поліпшення фізико-хімічних та фізичних властивостей ґрунтів – гіпсування та вапнування).

Велика частина сільськогосподарських виробництв України є збитковими, а значна частина сільськогосподарської продукції та продуктів харчування, що виробляються, не відповідають світовим стандартам якості та безпеки, що призводить до зменшення експортного

потенціалу країни, високого рівня захворюваності та смертності населення та, як результат, – до занепаду сільських територій.

Водночас в країнах ЄС та у світі в цілому стрімко поширюється органічне виробництво – цілісна система господарювання та виробництва харчових та інших продуктів, яка поєднує в собі найкращі практики, що враховують збереження довкілля, рівень біологічного розмаїття, збереження природних ресурсів, застосування високих стандартів належного утримання тварин та методів виробництва, які відповідають певним вимогам до продуктів, виготовлених з використанням речовин та процесів природного походження. Органічне виробництво, спрямоване на покращення здоров'я фермерів, населення в цілому шляхом виробництва високоякісного продовольства, сировини в інших продуктів, збереження родючості ґрунтів та навколишнього середовища, розвитку сільської місцевості та стимулювання місцевого й регіонального виробництва [1].

Особливості органічного сільськогосподарського виробництва в Україні:

1. Технологічні: - відновлення родючості відбувається за принципом – удобрення ґрунту, а не рослин; - впровадження ресурсозберігаючих технологій, використання відновлювальних джерел енергії, безвідходне виробництво; - застосування лише поверхневого обробітку ґрунту та мульчування поверхні поживними рештками, застосування широкозахватних дискових борін, широкозахватних культиваторів, зернових пресових сівалок та сівалок прямої сівби; - не застосування радіаційно опроміненого насіння рослин і меліорантів; - застосування натуральних добрив, таких як гній, компост, нетоварна частина врожаю, сидеральні посіви, біодобрива; - залучення "корисних" комах та птахів, або використання пасток проти шкідників; - дотримання сівозміни культур; - боротьба з бур'янами, шкідниками і хворобами лише агротехнічними та біологічними засобами; - використання спеціалізованої техніки й обладнання; - наявність перехідного періоду від 1 до 3 років; - синтетичні мінеральні добрива не застосовуються; - заборона гідропонного виробництва; - використання лише дозволених відповідними правилами та стандартами біологічних засобів захисту рослин і добрив.

2. Ресурсні: - органічне землеробство здійснюється на екологічно чистих землях, не забруднених до небезпечних меж радіонуклідами, важкими металами, пестицидами, хімічними речовинами.

3. Організаційні: - застосовується переважно у невеликих фермерських господарствах; - зв'язок з іншими сферами виробництва (виробництво одягу, інструментів, побутових засобів догляду,

парфумерно-косметичних та гігієнічних засобів, громадське харчування та готельний бізнес, медичні клініки); - ретельне чищення приміщень, сільськогосподарської техніки та обладнання у процесі виробництва, зберігання, транспортування та реалізації органічної продукції.

4. Законодавчо-нормативні: - необхідність розробки відповідної законодавчої, нормативно-правової бази, стандартів та правил, національних і регіональних програм розвитку; - сертифікація на всіх стадіях виробництва – "від поля до прилавка"; - незалежний контроль за діяльністю інспекційних органів.

5. Інституційні: - створення спеціалізованих державних та приватних органів контролю і сертифікації операторів органічного сільськогосподарського виробництва; - співпраця з дорадчо-консультативними та науковими установами, навчальними закладами, спеціалізованими лабораторіями; - співробітництво з іншими підприємствами можливе виключно за умови, що вони відповідають правилам органічного сільськогосподарського виробництва.

6. Економічні: - зменшення виробничих витрат на одиницю продукції та збільшення прибутку з одиниці площі завдяки підвищенню природного рівня продуктивності агроценозів і ґрунту; зниження виробничих витрат в результаті відмови від застосування дорогих пестицидів і мінеральних добрив, зменшення енергоємності виробництва, зокрема витрат на паливо та мастильні матеріали.

7. Маркетингові: - дослідження ринку; - логістична мережа; - маркування органічної сільськогосподарської продукції; - інформування населення щодо переваг та асортименту органічної сільськогосподарської продукції.

8. Перспективи: - покращення здоров'я населення країни; - збереження родючості ґрунтів та навколишнього середовища; - відновлення біорізноманіття; - розвиток сільської місцевості та стимулювання місцевого й регіонального виробництва.

Освоєння нової, органічної технології сільськогосподарського виробництва вимагає більшої інтелектуальної віддачі від фермера, іншими словами, знання та управлінські навички частково заміщують матеріальні ресурси [2]. Таким чином, органічне сільське господарство не є регресом, воно, навпаки, передбачає розумне поєднання всього кращого у традиційній фермерській практиці з найновішими результатами наукових досліджень і розробок.

Зовнішні фактори, що стримують розвиток органічного сільськогосподарського виробництва в Україні, класифіковано таким чином: I. Фактори попиту (місткість ринку, темпи його зростання або скорочення, структура попиту на продукцію). II. Фактори

конкуренції (кількість основних конкурентів, наявність на ринку товарів-замінників, висота бар'єрів входу до ринку і виходу з нього, розподіл ринкових часток між основними учасниками ринку). III. Фактори збуту (кількість посередників, наявність мереж розподілу, умови постачання). IV. Економічні фактори (курс валют, рівень інфляції, зміна рівня доходів населення, державна податкова політика тощо). V. Політичні та правові фактори (рівень політичної стабільності у країні, рівень правової грамотності населення, рівень законотворчості, рівень корумпованості влади). VI. Науково-технічні фактори (рівень розвитку науки, впровадження інновацій, державної підтримки розвитку науки тощо): відсутня підтримка державою науково-технічних досліджень в органічному сільськогосподарському виробництві. VII. Соціально-демографічні фактори (чисельність і статево-вікова структура населення, рівень народжуваності та смертності, рівень зайнятості населення тощо). VIII. Соціально-культурні фактори (традиції й система цінностей суспільства, існуюча культура споживання товарів і послуг, наявні стереотипи поведінки людей): відсутня реклама органічних продуктів харчування, тоді як традиційна продукція широко рекламується на телебаченні. IX. Природні й екологічні фактори (кліматична зона, стан навколишнього середовища, відношення громадськості до захисту навколишнього середовища).

Внутрішні фактори, що стримують розвиток органічного сільськогосподарського виробництва в Україні: I. Організація (рівень кваліфікації учасників, їх зацікавленість у розвитку органічного виробництва, наявність взаємодії між учасниками). II. Виробництво (виробничі потужності, якість устаткування, якість продукції, що виробляється, наявність патентів і ліцензій, собівартість продукції, надійність каналів постачання сировини й матеріалів тощо). III. Фінанси (витрати виробництва, доступність капіталу, швидкість обороту капіталу, прибутковість бізнесу тощо). IV. Інновації (частота впровадження нових продуктів, рівень їх новизни, строки окупності коштів, інвестованих в інновації тощо): відсутність статистичної інформації щодо інновацій в органічному виробництві; їх використання вітчизняними виробниками; трансферу технологій та ноу-хау. V. Маркетинг (якість продукції з точки зору споживачів, популярність торгової марки, повнота асортименту, рівень цін, ефективність реклами, репутація виробників, ефективність системи збуту, кваліфікація обслуговуючого персоналу).

Органічне сільськогосподарське виробництво, яке характеризується мінімальним використанням хімічних добрив та засобів

захисту рослин, не використовує генетично модифіковані організми, базується на ощадливому ставленні до природи і одночасно є ефективним, в аграрному секторі економіки України має значні перспективи завдяки, насамперед, природно-кліматичним умовам; науково-практичній базі, дослідженням таких вітчизняних вчених, як: С. Антонєць, М. Артиш, С. Бегей, Н. Берлач, В. Гудзь, В. Вовк, М. Капштик, В. Кисіль, М. Кобець, Ю. Манько, Є. Милованов, В. Писаренко, П. Писаренко, І. Примак, М. Рибак, П. Стецишин, В. Пиндус, В. Рекуненко, О. Ходаківська, М. Шикіула, І. Шувар та ін.; досвіду виробників органічної сільськогосподарської продукції; забезпеченості вітчизняною сільськогосподарською технікою; наявності біологічних засобів захисту рослин та добрих від вітчизняних виробників: ТОВ "Терравіта", ВАТ "Біоветфарм", ТОВ "Центр Біотехніка", ВКПФ "Ганоль", ПП "БТУ-Центр", НТВ "Відродження", ТОВ "Компанія Беста", ТОВ "Агрофірма Гермес", МЕФ "Аква Віта", ПП "НВ Біолєнд" та ін.; інформаційно-консультаційній допомозі учасників руху органічного виробництва; нормативно-правовій базі, яка підтримує та стимулює розвиток органічного виробництва в Україні, обмежує застосування генетично модифікованих організмів; зростаючому попиту на органічну сільськогосподарську продукцію – за результатами досліджень більше 60% населення готові купувати цю продукцію; збереженню екології та високій якості продукції: органічне сільськогосподарське виробництво – це виробнича філософія, яка забезпечує ощадливе ставлення до навколишнього середовища, збереження здоров'я населення і майбутніх поколінь, толерантного ставлення до сільськогосподарських тварин [3].

Отже, перспективи розвитку виробництва органічної сільськогосподарської продукції в Україні, на наш погляд, визначаються такими факторами: політичними; організаційними; технологічними; енергетичними; економічними; маркетинговими; природно-кліматичними та екологічними; соціальними.

Наші висновки ґрунтуються на зацікавленості вітчизняних споживачів в органічних продуктах харчування, оскільки нині їх якість стала значно нижчою, вплив деяких продуктів на здоров'я людини залишається недослідженим. У зв'язку з цим більшість споживачів в Україні прагнуть до ведення здорового способу життя та споживання якісної продукції, оскільки харчування є невід'ємною складовою повноцінного життя та високого рівня працездатності.

Література

1. Концепція державної програми розвитку органічного виробництва в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.organic.com.ua/uk/homepage/2010-01-26-13-45-25>.

2. Колинько О. Устойчивое сельское хозяйство – от теории к практике / О. Колинько // Международный сельскохозяйственный журнал. – 2001. – № 4. – С. 8-13.

3. Центр екологічного землеробства «Південь Органік» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://finance.mnau.edu.ua/finance.mnau.edu.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=177.